

SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA
FILIAL DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

HOMENATGE

AL DOCTOR

LEANDRE CERVERA i ASTOR

Ex-President de la Societat Catalana de Biologia

BARCELONA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Dipòsit legal : B. 26.471 - 68

Tallers Gràfics Agustí Núñez - París, 208 - Barcelona

SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA
FILIAL DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

HOMENATGE

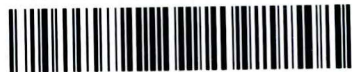
AL DOCTOR

LEANDRE CERVERA i ASTOR

Ex-President de la Societat Catalana de Biologia

BARCELONA
INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

This One

3ADG-7TP-X864

La SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA dedicà, el dia 24 de novembre de 1964, una sessió necrològica a la memòria de l'IHustre Doctor LEANDRE CERVERA i ASTOR, Ex-President i Membre Honorari de la Societat. Hi prengueren part els Drs. M. TAVERNA i TORM, J. VALERO i RIBAS i S. PI i SUNYER, i el President de la Societat, Dr. J. ALSINA i BOFILL.

CERVERA, ENDOCRINÒLEG

pel Dr. MIQUEL TAVERNA I TORM

Senyores i senyors:

Si no estigués en una reunió d'amics, no gosaria parlar-vos, car sóc el menys qualificat de vosaltres per a exposar-vos i comentar la labor del doctor Leandre Cervera i Astor, l'investigador, el biòleg i el metge que visqué els temps gloriosos de la nostra SOCIETAT DE BIOLOGIA, de la qual fou secretari, primer, i president, després. Per a molts de vosaltres (Sayé, Domingo, Fornells, etc.) fou company de treball en el laboratori.

Serveixi, doncs, aquest curt preàmbul per a demanar-vos un acolliment benevolent a l'exposició del tema que m'ha estat encomanat sobre *Cervera, endocrinòleg*, integrant del tríptic on cal enclore la personalitat del qui fou el nostre vell i bell amic, de l'home fraternal i sempre present, l'amistat del qual era una joia del cor i una fermaça de l'esperit, de l'investigador valuós col·laborador de tota obra d'internacionalització de la biologia catalana i del metge d'ampli saber i de total dedicació al malalt, que sabé treure els profits de la investigació per a la Clínica i que mai no s'apartà de les més pures normes científiques en el tractament dels seus pacients.

A la llum dels seus treballs crec que l'Endocrinologia fou la més gran de les seves inquietuds, de les seves activitats i dels seus amors. Per l'Endocrinologia gaudí i per l'Endocrinologia sofrí.

Els gaudis de Cervera s'inicien a l'Institut de Fisiologia de la Universitat de Barcelona, sota el mestratge de la figura egrègia d'August Pi i Sunyer i la paternalitat del professor Bellido a l'hora d'aprendre les beceres científiques. Ambdós el situaren en el camí d'estimar primer la Biologia i després l'Endocrinologia, en els temps podríem dir-ne fundacionals de la nostra especialitat, quan calia científitzar el munt de troballes que fins aleshores havien estat aportades pels investigadors i els clínics de nacionalitat i d'escoles les més diverses. La vinguda a Barcelona, el 1917,

del professor de Fisiologia del Collège de France, Emile Gley, per donar un curset a la càtedra de Fisiologia de *Quatre lliçons sobre les secrecions internes*, fa una profunda impressió al nostre homenatjat. Així ho recorda en el parlament d'entrada a l'Acadèmia de Medicina de Barcelona (juliol 1933), amb paraules prou eloqüents i prou emotives: «Aquells qui vàrem tenir el goig d'escoltar la veu del mestre en aquella memorable lliçó, recordarem tota la vida...», etcètera.

I el seu sofriment per l'Endocrinologia, el vull situar en el dolor de la renúncia llargament i definitivament mantinguda, a l'oferta i als precís insistentment repetits que acceptés la presidència de la nostra Associació d'Endocrinologia de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Barcelona, creada dins els anys 40. Home de conviccions fermes i senceres, no volgué claudicar per a anar a ocupar un càrrec que de dret i de fet li pertanyia, mentre no pogués portar-lo amb tota la llibertat i del tot d'acord amb els seus sentiments més íntims. Es volgué recloure a la torre de vorí del seu despatx i dels seus malalts, abandonà la investigació perquè li mancava l'escalf i la companyia dels seus col·laboradors i de les seves institucions més estimades, i treballà només junt amb el seu fill, el Dr. Jordi Cervera i Pino. I en aquest ostracisme conscientment volgut, acabà pràcticament la labor del qui fou assidu treballador a la SOCIETAT DE BIOLOGIA, a l'Institut de Fisiologia, a l'Escola d'Agricultura i al Laboratori Municipal.

Cervera fou el nét científic de Claude Bernard, el deixeble, biògraf i comentador de Turró i el seguidor de l'escola de Pi i Sunyer. En els moments inicials de l'Endocrinologia barcelonina, dues figures estigueren en primer rengle: la del clínic Boi Danés i la del biòleg Leandre Cervera... Ambdós foren els mestres incomparables en la formació de la generació actual dels endocrinòlegs catalans.

Passem ara a ressenyar, tot fent-ne un breu comentari, les principals publicacions de Cervera relacionades amb l'Endocrinologia, les quals ens han estat facilitades gentilment pel seu fill Jordi.

Els primers treballs es remunten a l'any 1913, en la seva comunicació a la SOCIETAT DE BIOLOGIA DE BARCELONA sobre el *Paper de la bilis en la secretina duodenal*. Més tard, el 1915, publica a la «Revista Veterinaria de España», un estudi sobre l'*Estado actual de los conocimientos sobre la herencia mendeliana y sexual*, on creu que les causes determinants del sexe són fenòmens d'herència individual unilateral i preponderants. Després, el 1916, també a la SOCIETAT DE BIOLOGIA, parla de la *Naturalesa química de la secretina*. El 1917, a la «Revista de Higiene y Sanidad Veterinaria», sota el títol *Contribución al estudio de la secreción pancreática*, afirma que la secretina és un factor no-específic de la secreció pancreàtica.

El 1918 presenta la seva tesi doctoral a la Facultat de Medicina de Madrid sobre *La secreción externa del páncreas y su excitante humoral*,

on demostra que la secreció externa del pàncreas respon a un estímul de natura química que prové de l'intestí, sense participació del fetge, i que aquesta secretina, que és un àcid amínic, és la veritable hormona, i rebutja l'anomenada prosecretina. Aquesta tesi és publicada a la «Revista de Higiene y Sanidad Veterinaria». També el mateix any 1918 comunica a la SOCIETAT DE BIOLOGIA l'*Acció dels extrems acetònics de la mucosa duodenal sobre la pressió arterial i sobre el pàncreas*. No creu que sigui la vasodilatació la que provoqui una secreció glandular, sinó que aquesta és per acció directa sobre la substància receptora. Encara el 1918, junt amb Domingo, parla a la SOCIETAT DE BIOLOGIA *Sobre els illots endocrins del pàncreas durant el repòs i en la fatiga*, i diu que els illots no es modifiquen per la secretina i que les zones periinsulars són les dipositàries d'un cert producte endocrí elaborat pels illots; s'anticipa així al descobriment de la insulina. Igualment el 1918, glossant les conferències de Gley, abans esmentades, publica a la «Revista Veterinaria de España» un article, *Algo sobre las condiciones necesarias de toda secreción interna*, on debat el criteri de Gley de no admetre l'adrenalinèmia fisiològica pel sol fet de no comprovar en la sang aferent de les suprarenals el producte de secreció.

En un Symposium sobre *Fisiopatologia del simpàtic abdominal*, ensems amb Pi i Sunyer, Bellido, i Carrasco i Formiguera, estudia les relacions del simpàtic amb el pàncreas i les glàndules suprarenals, treball presentat al III Congrés de Metges de Llengua Catalana, celebrat a Tarragona el 1919.

El 1920, juntament amb Houssay, als «Comptes Rendus de la Société de Biologie» de París, comunica l'*Acció fisiològica de les descàrregues d'adrenalina*, on demostra que l'excitació de l'esplàncnic produeix una vasoconstricció directa amb descàrrega d'adrenalina, i que la punció del bulb produeix una intensa i perllongada descàrrega d'adrenalina.

El 1923, a l'Escola Superior d'Agricultura de la Mancomunitat de Catalunya, analitza tot el que fa referència a l'Endocrinologia en el treball sobre *Fisiologia dels animals domèstics*.

El 1924 fa un curset de divulgació a l'Ateneu Enciclopèdic Popular, en *Cinc lliçons sobre Endocrinologia*.

El 1925 comunica a la SOCIETAT DE BIOLOGIA DE BARCELONA un treball sobre *Mecanisme endocrí de la colesterinèmia*, basat en les observacions d'Abelous i Soula, on demostra que l'acció de l'àcid clorhídric sobre la mucosa intestinal allibera un missatger químic que per via sanguínia o limfàtica provoca la descàrrega del colesterol emmagatzemat a la melsa. Aquest treball fou publicat el 1927 a la «Revista de Higiene y Sanidad Pecuarias», presentat el 1926 al Congrés de Fisiologia d'Estocolm, i el 1929 al XIII Congrés Internacional de Fisiologia de Boston sota el títol *Sobre la naturalesa química de l'agent colesterinogen que actua a seguit de la*

injecció intraduodenal d'àcid clorhídric (fou publicat a la revista «Ciència» el 1929).

També a «Ciència», el 1928, publica una revisió dels treballs de l'escola de Bickel referents a la consideració hormonal de les substàncies de procedència no-glandular que es formen durant la hidròlisi proteica per l'acció de les temperatures elevades (*hitzesekretin*) i de les obtingudes a partir de certes hortalisses, com els espinacs (*pflanzesekretin*). El títol d'aquest reportatge és *Secretines fisiològiques de procedència alimentícia i secretines no-fisiològiques*.

El mateix any 1928 publica «in extenso» a la «Revista de Higiene y Sanidad Pecuarias», una revisió de conjunt, de tipus monogràfic, amb el títol *Apuntes sobre la actividad endocrina de la mucosa duodeno-yeyunal*.

Vegeu, doncs, com els quinze primers anys de la vida mèdica de Cervera foren consagrats intensament i íntegrament a la investigació. A partir del 1927 comença una nova etapa de dedicació clínica. Vegem-ne les principals aportacions:

El 1927 escriu un fullet sobre *La acción antirraquitica del aceite de higado de bacalao*, de tipus divulgador.

El mateix any 1927 publica a «Ciència» un assaig sobre *Biologia i raigs X: Activació del treball endocrí per mitjà dels raigs Röntgen*, on aporta els bons resultats de la radioteràpia a dosis convenients, sobre el Basedow, el mixedema i la síndrome de Fröhlich.

El 1928 comunica a la SOCIETAT DE BIOLOGIA DE BARCELONA, juntament amb Torres i Carreras, un cas de *Síndrome de Fröhlich i raigs X*, publicat després als quaderns d'«Investigacions i Estudis» (1928), referent a un noi amb síndrome adiposo-genital puberal, tractada i resolta amb la radioteràpia excitadora de la hipòfisi.

El mateix cas és publicat a la revista nordamericana «Endocrinology» el 1929, amb el títol: *Froehlich syndrome and roentgen-ray: Some reflections on a case of dystrophia adiposogenitalis*.

Un article interessant és el publicat a «Ciència» el 1929 amb el títol *Per a perllongar la joventut i endolcir la vellesa*, on fa una crítica constructiva dels experiments de Brown-Sequard (extractes testiculars), de Steinach (lligadura del cordó espermàtic), de Lichtenstein (empelts testiculars), de Voronoff (trasplantaments de testicle de ximpanzé) i de Doppler (la «simpaticodiaferesi» o supressió del simpàtic vascular per la pinzellació arterial amb una solució d'isofenol). Sobre aquest mateix tema (simpaticodiaferesi) publica a «Ars Medica», el 1929, un resum i notes al marge de la conferència del professor Doppler.

El 1929 fa una conferència magistral, publicada després a «Ars Medica», sobre *Tiroides y síndromes pluriglandulares*, en un curset organitzat per l'Institut de Fisiologia, on prengueren part les prestigioses figures

de De Quervain, Marañón, Pittaluga, Jiménez Díaz, Carrasco i Formiguera, i Goyanes, a més dels habituals Pi i Sunyer, Bellido i Carulla. En aquesta conferència analitza a fons les relacions funcionals entre el tiroide i les altres endocrines, es mostra recelós a admetre el concepte de «síndrome pluriglandular», introduït per Claude i Gougerot i massa sovint acceptat per tothom, no admet com a trastorns endocrins la cacquèxia infantil, la malaltia de Dercum, l'acondroplàsia, el mongolisme, l'osteomalàcia i la clorosi, i, altrament, es resigna a considerar com a afeccions mixtes: l'infantilisme, el gegantisme, certes formes d'obesitat, la síndrome genitosuprarenal, el virilisme, el cretinisme i l'esclerosi glandular múltiple de Falta.

El 1932, juntament amb Torres i Carreras i Bosch-Solà, comunica a la Societat de Radiologia i Electrologia de Catalunya, un cas de *Distròfia adipogenital hipofisotiroïdiana, tractat amb èxit amb radioteràpia*, comunicació publicada a la «Revista de Diagnóstico y Tratamiento Físicos» (1932), a la «Revue Française d'Endocrinologie (1932) i a «Vida Nueva», de l'Havana (1933).

Les tres publicacions més importants de Cervera són les corresponents als números 57, 73 i 76 de la col·lecció de «Monografies Mèdiques», dirigida per Jaume Aguadé. La primera, de l'any 1932, tracta de la *Terapèutica general de les malalties endocrines*, enfocada segons el següent tema: 1) Què cal fer per tal d'activar una glàndula endocrina (tractaments físics des de la diatèrmia als raigs X, simpaticotomia periarterial, lligada dels conductes excretors i simpaticodiaferesi); 2) Com pot fer-se la suplència d'una glàndula endocrina (opoteràpia i empelts glandulars), i 3) Què cal fer contra la hiperactivitat endocrina (extirpacions, raigs X, opoteràpia, quimioteràpia). La segona i la tercera monografies, aparegudes el 1933, fan referència a *La pubertat normal* i a *La pubertat patològica*. Cervera hi mostra la seva gran preparació biològica i el seu profund sentit clínic. En llurs capítols aporta una llarga experiència de vint anys d'observació acurada dels malalts. Llur lectura és encara d'actualitat perquè l'estudi de l'edat puberal és fet sota els angles antropològic, fisiològic, fisiopatològic, psicosomàtic i terapèutic.

Som al juliol de l'any 1933, quan Cervera ingressa a l'Acadèmia de Medicina de Barcelona, actualment «Real Academia», per ocupar el setial que havia deixat vacant el bacteriòleg Gaietà López, traslladat a Madrid a ocupar un alt càrrec al Ministeri d'Agricultura. En el desenvolupament del tema *De l'Opoteràpia a l'Hormonoteràpia*, Cervera diu, després de glossar les quatre lliçons de Gley el 1917, ja comentades: «L'opoteràpia ha deixat d'ésser una banal forma de medicació a l'abast de totes les possibilitats mèdiques, per a convertir-se en una arma perillosa amb la qual podran cometre's veritables desgràcies». Així obre el camí al futur espe-

cialista i el responsabilitza. Les noves hormones (insulina, paratormona, gonadotrofines, adrenalina, tiroxina, etc.), arraconen per sempre més els extrems globals com les antigues ovarines. El lema de la nova química serà: per a cada hormona, una tècnica; a cada hormona, un control.

Juntament amb Folch i Benaiges publica a «La Medicina Catalana (1933) les *Consideracions a propòsit d'un cas de malaltia de Simmonds* guarit per l'opoteràpia substitutiva, ensems que amb la irradiació Röntgen, de la hipòfisi anterior. El mateix article és publicat a la «Revue Française d'Endocrinologie», el 1934.

En *Comentarios a propósito de una curiosa deformación esquelética*, publicat el 1934 a «Ars Medica», exposa un cas de gargoïlisme i en remarca la possible participació pluriendocrina i neurotròfica, d'acord amb les modernes concepcions d'aquesta malaltia.

El 1934 presenta a l'Acadèmia de Medicina de Barcelona uns *Comentarios al capteniment d'algunes formes d'hipertiroidisme enfront de la diiodotirosina*, basats en l'estudi de sis casos, on demostra l'acció antitètica a la de la tiroxina, i aconsella les dosis baixes de DIT, les quals són més eficaces després d'haver instituït un tractament radioteràpic. Aquest treball és publicat als «Annals» de l'Acadèmia i a «La Medicina Catalana», del mateix any.

A «La Medicina Catalana» de l'any 1934, juntament amb Folch i Benaiges publica una nota terapèutica sobre les *Consideracions a propòsit de 22 casos d'hipofisopaties tractats*, on es reuneixen els bons resultats obtinguts amb la radioteràpia i el tractament hormonal en dos casos de caquèxia de Simmonds, 4 de diabetis insípida, 4 de síndrome de Fröhlich, un d'eunucoïdisme criptorquídic, un de gegantisme puberal, dos d'enanismes hipofisals, un de lipomatosi simètrica, un de malaltia de Dercum, 4 de pubertat retardada i dos d'acromegàlia.

Participa en els Estudis Universitaris per a obrers, cursats a la Universitat Autònoma de Barcelona en els cursos 1933/34 (*Biologia*), 1934/35 i 1935/36, en el curset d'estiu de 1937 (*Les funcions de la nutrició*), en el curs 1937/38 (*Biologia*). Igualment ho fa a l'Ateneu Polytechnicum (*Biologia*), a l'Ateneu Enciclopèdic Popular en 1935/36 sobre *El sexe en relació amb l'eugenèsia*, a l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya en un curset sobre *Distròfies (Morfologia i alimentació)*, als cursets científics de l'Ateneu Enciclopèdic Popular el 1934 (*Estat actual de l'Endocrinologia*), i a l'Institut de Fisiologia en les deu lliçons sobre *Qüestions actuals de Medicina experimental (1937/38) sobre Hormones hipofisàries gonadotropes*.

Juntament amb Torres i Carreras i Bosch-Solà, aporta a «La Medicina Catalana», el 1935, un cas de *Distròfia adiposa no froehliana amb diabetis insípida*, tractat amb èxit amb les radiacions dèbils sobre la hipò-

fisi. Posa en relleu la innocuïtat de la tècnica i la ineficàcia de la posició passiva conformista.

Continuant els seus estudis sobre patologia hipofisal, publica a «La Medicina Catalana», el 1936, amb Folch i Benaiges, *Les hipofisopaties en clínica*, un excellent treball amb magnífica iconografia, a mode d'atlas endocrinològic, on revisa les principals endocrinopaties hipofisals (Simmonds, Fröhlich, Cushing, acromegàlia, diabetis insípida, gegantisme puberal, i infantilisme hipofisogonadal) i en fa una crítica de la terapèutica d'elecció.

També amb Folch i Benaiges publica a «La Medicina Catalana», el 1937, un treball sobre *Caquèxia hipofisària i anorèxia mental*, on estableix les diferències entre ambdues malalties com a norma pràctica pel tractament adient de cada una d'elles. Aquest mateix treball és publicat a la «Revue Française d'Endocrinologie».

Un article ben interessant i ben actual és el de *La criptorquídia, és afecció esmenable per procediments mèdics?*, publicat a «La Medicina Catalana», el 1937, en el qual insisteix en les grans possibilitats d'èxit emprant una teràpia no-quirúrgica.

Les dificultats creixents i de tot ordre de la nostra guerra no minven la capacitat laboral de Cervera, i, malgrat les restriccions de temps i de treball, aporta una tècnica original per a l'obtenció d'un extret antehipofisari que té una acció estimuladora de l'ovari. La lliçó feta a l'Institut de Fisiologia el desembre de 1937 i publicada a «La Medicina Catalana», el 1938, n'es una mostra.

També en aquesta època apareix a «La Medicina Catalana» un article sobre *Contribució al tractament de la diabetis per via hipofisària i encelalotubàrica*, basat en l'estudi de cinc casos de diabetis no resolts per la insulina i, altrament, millorats per la cura röntgenològica.

El 1940, juntament amb Torres i Carreras, publica a la revista alemanya «Strahlentherapie», un article sobre *Hypophysodystrophia mit Diabetes insipidus*, on novament insisteix en els bons resultats de les radiacions Röntgen sobre certes malalties hipofisals.

L'últim treball que coneixem de Cervera, publicat en col·laboració amb el seu fill, el Dr. Jordi Cervera i Pino, als «Archives Françaises de Pédiatrie», el 1954, es titula *Existe-t-il un substratum endocrinien dans le sténose hypertrophique du pylore du nourrisson?* Després d'una minuciosa revisió de la literatura mèdica, hi rebutja les patogènies espasmòdica i hipertròfica, tant en voga, i defensa la teoria del discorticalisme, invocada ja per Fanconi i Landolt; reforçada, a més, per les observacions de Roviralta sobre la freqüent associació de la ginecomàstia en el quadre dels infants vomitadors.

Després d'aquesta breu revisió de l'activitat endocrinològica de Cer-

vera, ja veieu, doncs, com el període 1927/1938, fou una època de treball continuat i de resultats fructífers en el camp de la tècnica. És una llàstima que les tristes circumstàncies del nostre país estronquessin la deu abundosa d'un home ple de bondat, ple de neguits i de productivitat. A la nostra SOCIETAT DE BIOLOGIA DE BARCELONA és ben palès com hi va dedicar els seus més nobles afanys, i com a la medicina catalana hi aportà els magnífics fruits del seu vast saber. Cervera, home cordial per als qui es van honorar amb la seva amistat; Cervera, excel·lent company de treball per als seus col·laboradors; Cervera, mestre exemplar per als qui seguiren els seus ensenyaments, romandrà sempre viu en el nostre record i en el nostre agraïment.

LEANDRE CERVERA, HUMANISTA

pel Dr. JAUME VALERO I RIBAS

L'home que fou un inconformista recercador de la veritat a ultrança, que albergava un cor amb una passional afecció que li donava un vernís d'aparent sectarisme, que s'imposà una ètica de cultura per predicar-la als qui el voltaren com a ideal de convivència, diàleg i respecte, i que somià i anhelà la perfecció i la felicitat pràctiques i assolibles en el seu temps i el seu espai, i tingué el coneixement, el pudor i la sinceritat de les seves limitacions i, per tant, la pruïja i la saviesa de tocar de peus a terra, fou sens dubte allò que hom ha convingut com a síntesi i definició de l'humanista. És possible l'humanisme sense humanitat? Jo crec que és possible, i la història ens podria parlar d'uns quants exemples. Però no fou pas aquest el cas de Leandre Cervera: ell fou l'HUMANISTA-HOME, i de pedra picada.

Quant més d'una cosa o de l'altra? De totes dues prou i de totes dues molt, perquè l'una li determinava l'altra. Per això no fou un humanista fred, sinó un humanista cald. No pas un humanista erudit, sinó un humanista coneixedor. I, més que un humanista filòsof, fou un humanista moral. Més que un sant Tomàs de les summes, fou un sant Pau de les epístoles. Perquè no fou conformista ni tou, ni consentit, ans ferm, batallador i indignable. Perquè la veritat, la veritat pròpia en la qual hom creu honestament, es mereix més el cavaller que no el traficant. Més l'home de principis que no l'acomodaticí. Leandre Cervera fou aquest home de principis, cavaller defensor de la seva veritat. I perquè adorava la veritat abstracta, per tal com coneixia el valor immens de la seva veritat concreta, estimava i necessitava el contraopinant, l'inconformista de la seva veritat, l'altre cavaller, al qui investia en el torneig i amanyagava en la desarmada amb la mateixa passió, la mateixa consideració, el mateix agraïment i el mateix afecte. Si bona lluita, millor comiat, car Leandre Cervera fou sempre un lluitador de diàleg; mai un pretensió panxacontent de monòleg. La seva psicossomàtica era la més socràtica que he conegut. Veritablement, era el Sòcrates reencarnat i rediviu.

Per això la seva felicitat era de poder-se presentar ben armat amb tota quantitat i qualitat de material i d'utilatge literari i científic; sadollar-se de la lectura i del tracte de tots els literats, poetes, filòsofs, assagistes, historiadors i científics clàssics i moderns; captenir-se de totes les teories i doctrines ètiques, estètiques, històriques, socials, polítiques o religioses; ensenyar i ésser ensenyat. I tot amb la més respectada llibertat, la més fonamentada experiència, el més convençut respecte per ell i pels altres, i el més juvenívol entusiasme. Per això fou defensor de la filosofia i practicà la consegüent ètica de l'ALTERITAT, aquella disciplina tan poc coneguda per tants filòsofs, moralistes, governants i governats, que condueix a l'estimació del nostre proïme, però tenint sempre ben present que aquest proïme és un ALTRE. No pas un ALTRE-JO, sinó precisament un ALTRE-ALTRE. Estava ben convençut que si la superba oficial «Kultur» alemanya i la xovinista «Culture» francesa de la «Grandeur» haguessin conegut i estimat aquesta doctrina, el món s'hauria estalviat les esgarrioses i vergonyoses escenes de les dues guerres mundials. I si governants i governats seguissin aquest camí, el món seria una bassa d'oli, on tots ens entendriem i ens estimariem sense deixar d'ésser nosaltres mateixos i sense que els altres deixessin d'ésser els altres mateixos: cadascú amb el seu goig i el seu patir, amb les seves afeccions i les seves repugnàncies, amb les seves virtuts i àdhuc amb els seus vicis, amb les seves meravelloses, peculiars i diferents contemplacions i judicis.

Per això podia compartir, admirar i discutir el novel·lista i cantador barroc de les belleses del país Joan Santamaria; el savi, auster i home de principis Dr. Deulofeu; el lluminós i genial pintor Sunyer; l'home símbol de la Renaixença, Angel Guimerà; el rústic poeta i dramaturg del poble Ignasi Iglésias; el seny ordenador del nostre país Prat de la Riba; el creador i normalista de la nostra parla moderna Pompeu Fabra; els grans historiadors i defensors polemistes dels drets del poble català Rovira i Virgili i Ferran Soldevila; l'original i desordenat Cristòfor de Domènech, i el culte i pastoral P. Miquel d'Esplugues, i tots aquells filòsofs, literats, poetes, dramaturgs, autors, actors i empresaris del teatre català, polítics, sociòlegs, estadistes, administratius, periodistes, publicistes, assagistes, músics, cantaires i folkloristes, arquitectes, enginyers, i artistes i tota classe d'universitaris i homes de carrera, industrials, comerciants, financers, terratinents, obrers i pagesos, i àdhuc clergues, abats i grans bisbes que foren els efectius patriotes protagonistes de la història brillant i esplendorosa de la Barcelona i de la Catalunya dels primers vint-i-cinc anys del nostre segle, que ell va viure i fruit i que tantes vegades profetitzà que difícilment podrien ésser repetits.

D'altra banda, també es regalà amb la discussió i la realització experimental de la veritat biològica amb els seus companys Bellido i Dalmau,

Camil Soula, Émile Gley i, sobretot, amb els seus idolatrats mestres, els dos sants de la seva religió científica a qui sempre reté culte amb la més fervorosa devoció: Claude Bernard i Ramon Turró.

Amb aquests antecedents cal comprendre que Leandre Cervera havia de sentir una gran emoció de país. Aquesta emoció de país la projectava a tot el món on es retés culte a la llibertat, a través de l'Empordà, de Barcelona, de Catalunya i de la Gran Occitània, que és com dir amb la més qualificada perifèria de la Grècia i de la Roma clàssiques.

Sí: Leandre Cervera fou el nostre, ben nostre, humanista nacional en l'emoció i universal en les idees, cavaller d'ètica i estètica, tan inquisidor en el *vitro* de l'experiment com enamorat en el *vivo* del batec humà, i a qui, en pertànyer a la nostra nació i al nostre estament, hem d'agrair d'haver-nos redimit quelcom de la nostra gasiveria en el coneixement de l'esperit de la humanitat. No fou un clericalista (això, avui, sortosament no és pecat); però ell hauria estimat i fet seva, com ningú, la *Pacem in Terris*, l'encíclica de la Justícia, la Veritat i la Llibertat.

CERVERA, FISIÒLEG

pel Dr. SANTIAGO PI I SUNYER

Les meves paraules són avui plenes d'afecte i de nostàlgia: d'afecte, recíprocament compartit, per al qui fou en vida l'excels amic Leandre Cervera; i de nostàlgia per l'evocació inevitable dels temps, ja tan llunyans, en què ens lligaren tasques i ideals comuns. Possiblement sóc, d'entre els aquí reunits, un dels qui millor conegueren Leandre Cervera com a metge i investigador. Personalitat molt definida, sobtava, ja des del primer moment, per una agilitat mental, que en tot moment feia interessant el diàleg. Home de pensament, sabia usar-lo dins el més estricte rigor científic: primer, en el plantejament del treball, i després, durant tot el curs de la recerca. Ja des de molt jove fou un dels membres més destacats de l'Escola de Fisiologia de Barcelona i un dels fundadors de la SOCIETAT DE BIOLOGIA.

Leandre Cervera no era l'intellectual fred, tancat, ple de reserves i de limitacions, tan freqüent avui a tot el món. Cordial, efusiu sempre, sabia despertar l'interès i obtenir la col·laboració dels més refractaris. Solament així s'explica el fet inversemblant, atès l'ambient mèdic i cultural d'aleshores, de poder mantenir amb tot prestigi i durant tants anys la publicació de «La Medicina Catalana», portaveu d'un sector molt distingit de la classe mèdica de la nostra terra.

Un altre caire vull destacar també de la personalitat de Leandre Cervera, aspecte que féu encara més gran la cordial simpatia que vaig sentir sempre per ell. Pocs catalans han tingut un afecte tan pregon per les coses d'Occitània. Mantingué sempre relacions personals molt estretes amb individus de relleu del Llenguadoc, i particularment amb els seus metges i fisiòlegs. La gran devoció que Camil Soula sentí sempre per la nostra terra és deguda en gran part a la seva amistat amb Leandre Cervera. Quan, més tard, en hores difícils, els fisiòlegs catalans trobaren a Tolosa un cordial acolliment, en tot el que feren aleshores Camil Soula i els seus companys pesà sempre molt el record de l'amistat que durant tants

anys Leandre Cervera sentí per tota l'activitat —científica i literària— d'Occitània.

Vaig conèixer Leandre Cervera abans de la primera Guerra Mundial, quan ambdós, encara estudiants, començàvem, podríem dir, com a afeccionats i seguint l'exemple dels mestres —Ramon Turró i August Pi i Sunyer— a fer els primers passos en la recerca biològica. Quina joventut, aquella! Leandre Cervera, el malaguanyat Manuel Dalmau, Antoni Trias, Rossend Carrasco i Formiguera, Pere Domingo, Francesc Duran i Reynals, Joan Codina i Altés, Salvador Goday. Fou en gran part la *generació perduda*, víctima de circumstàncies històriques, però plena de les promeses que, malgrat tot, es revelaren, anys a venir, en l'obra personal de cada un d'ells. Cap a Leandre Cervera el mèrit d'haver estat un dels primers a conrear la investigació pura.

Quan, en els anys 1914-1915, inicia el seu treball de recerca fisiològica, no disposa de facilitats materials de cap mena. No hi ha en tota la ciutat —llevat el Laboratori Municipal i el petit racó de l'Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya, a la Portaferriça, especialitzats tots dos en bacteriologia— instal·lacions adequades. Manquen les biblioteques i el servei regular de revistes. A la Facultat de Medicina només hi ha el vell local que coneguèrem tots: quatre parets nues, i l'Urgell, el bidell, no fet encara a les tasques pròpies d'un veritable laboratori on es pugui treballar com cal.

El 1916, August Pi i Sunyer és nomenat catedràtic numerari de Fisiologia i inicia tot sol —Bellido és encara a Saragossa— la seva tasca de professor i d'investigador. Leandre Cervera havia publicat ja el 1914 el seu primer treball en col·laboració amb Pau Agustí, sobre la *Dissociació auriculoventricular pel iodur potàssic*. L'any següent, *Nou procediment de valoració, en la malaltia de Basedow, estudiat pel mètode d'Arneth*, i el 1916, *Demostració de la presència d'un ferment proteolític a la bilis del gos*.

Leandre Cervera es dedica preferentment, des d'aleshores, a l'estudi experimental de la secretina. Precipita el macerat de mucosa duodenal mitjançant l'acetona, segons el mètode de Dalmau, i separa així l'afecte pancreosecretor de la secretina, del seu efecte hipotensor: aquest precipitat, redissolt, és fortament secretor i a penes influeix sobre la pressió arterial. En canvi, la presència d'histamina en els macerats duodenals ordinaris fa que aquests, injectats en les venes, siguin fortament hipotensors. Leandre Cervera és així un dels primers, fa cinquanta anys, a investigar i a descriure l'acció hipotensora dels extrems glandulars —del pàncreas en el seu cas— i que serví després a Komarov per a obtenir gastrina pura, exclusivament secretagoga.

Quan August Pi i Sunyer és invitat, el 1919, a dictar un curs de fisio-

logia a Buenos Aires i a Montevideo, gestiona que Leandre Cervera pugui acompanyar-l'hi. Aquest collabora amb Bernardo A. Houssay, i ambdós estudien l'acció fisiològica de les descàrregues d'adrenalina per l'excitació del nervi esplàncnic i per punció del bulb raquidi. Sabem, des d'aleshores, que l'homeostasi vascular i glucèmica està regulada, entre altres, per un centre nerviós de localització bulbar, i els efectors del qual són les fibres musculars llises de les arterioles i les cèl·lules cromàfines de la medulla suprarenal.

Durant la seva estada a l'Argentina la personalitat de Leandre Cervera ocupa de seguida un lloc destacat. Mancat encara aquell país de veritables fisiòlegs especialitzats —Bernardo A. Houssay no ha creat encara la seva escola—, ofereixen a Leandre Cervera, si vol quedar-s'hi, la càtedra de Fisiologia de la Facultat de Medicina de Mendoza. L'oferiment era molt temptador, i Cervera, encara molt jove, però prefereix de retornar a Barcelona. Durant aquest viatge coneix Roser Pino, amb qui es casa poc temps després.

Amb els anys prossegueix la seva tasca d'investigador. Amb la col·laboració de Fornells i Puig (1925-27), estudia el mecanisme endocrí de la colesterinèmia, i insisteix posteriorment (1928-29) sobre la natura química de l'agent colesterinogen, que actua tot seguit de la injecció intraduodenal d'àcid clorhídric. És un precursor, en aquesta branca, de la fisiologia digestiva. Entreveu anys abans que Dragstedt (1936) i Chaikoff (1938), la possible existència d'un factor pancreàtic que mobilitzi els dipòsits de lípids.

Leandre Cervera és també un dels primers (1927) a adonar-se de les aplicacions fisiològiques de les radiacions físiques. Utilitza els raigs X per a activar el treball endocrí i, alhora, estudia els efectes del bloqueig químic del simpàtic sobre les glàndules germinatives (1929).

Com veieu, doncs, la personalitat de Leandre Cervera fou una de les més prestigioses de l'Escola de Fisiologia de Barcelona. Relleu molt merescut i que ara em toca i em plau d'assenyalar, ja que sóc l'únic membre d'aquesta Escola present en aquest acte. Leandre Cervera ens apareix avui a tots, en una visió retrospectiva, com el que fou sempre i recordem amb afecte: l'amic amb qui podíem comptar i l'intel·lectual que tant honorà la nostra terra.

Parlament del President
de la SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA
Dr. Josep Alsina i Bofill

Senyores, senyors:

Per segona vegada en el terme de mig any la SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA s'ha de reunir en senyal de dol. Avui, en memòria de Leandre Cervera i Astor, darrer president de la nostra Societat abans de la seva actual represa. Per aquesta tan pròxima comunitat directiva, em sento més autoritzat encara que en d'altres ocasions per a fer-me portaveu de la nostra Societat i agrair en nom d'ella ben vivament el condol que significa la presència ací de tants de companys en la noble feina biològica, dels representants de la Secció de Ciències i del Secretari General de l'Institut d'Estudis Catalans.

I haig de dir també com ens sentim honorats per la companyia de la senyora vídua i del fill del Dr. Cervera. Ells són testimoni, el més idoni, del lligam afectiu indestructible i cordial que ha de mantenir entre els biòlegs el record emocionat i vigent de Leandre Cervera i Astor.

El professor Santiago Pi i Sunyer, i els doctors Miquel Taverna i Jaume Valero han evocat les principals facetes de la forta personalitat de Leandre Cervera. Els qui el conegueren hauran recordat, i els qui no el conegueren hauran après, que Leandre Cervera era un bon biòleg artesà que a través de la fisiologia derivà cap als estudis endocrinològics i es convertí en l'endocrinòleg més distingit del nostre país tant en el terreny teòric com en el de la pràctica clínica. Que era també un excellent literat no solament per l'estil viu, precís, elegant, ric de lèxic i gramaticalment correcte que llueix en totes les seves publicacions, sinó també pels seus treballs específicament literaris de biografia i d'assaig. I, per damunt de tot, que fou l'animador eficient de nobles empreses de cultura al servei del seu abrandat sentiment patriòtic.

És just de destacar entre totes la fundació i l'edició de «La Medicina

Catalana», la millor revista mèdica que mai hagi aparegut al nostre país, a cavall de la qual dugué a terme la croada (el mot és d'ell) d'agermanament occità. De la mà de Cervera, el somni del reialme pirinenc prengué vida, efímera però cordial i fructífera, en el camp de la Biologia.

L'evocació feta pels oradors que m'han precedit és insuperable: res d'essencial no podria afegir-hi. Només vull fer constar que tota la vida acadèmica de Leandre Cervera s'entronca preferentment a la SOCIETAT DE BIOLOGIA DE BARCELONA. Estudiant encara, en fou nomenat membre agregat quan aquesta filial de l'Institut d'Estudis Catalans fou fundada el 1913. L'any següent ja passà a ésser-ne membre numerari, i del 1915 al 1919 n'ocupà la Secretaria General. El 1935 en fou elegit President. I encara ho era quan la Societat hagué de dissoldre's, i de segur que n'hauria dirigit i activat la reorganització, que finalment hem hagut de dur a terme sense ell, atuit en una llarga i dolorosa invalidesa, la més amarga que podia colpir un home de tanta intel·ligència, de tanta vitalitat, de tant d'entusiasme com fou Leandre Cervera.

La seva figura era exactament l'estampa física d'aquestes condicions d'intel·ligència i de caràcter.

Jo el recordo ran de les seves freqüents vingudes a la Clínica Mèdica Universitària de Ferrer i Solervicens, en cerca d'algun eventual col·laborador de la seva revista, sempre disposat a conversar una estona amb el seu company de sempre i amic, Joan Codina i Altés. Irrompia decidit, amb el cap alt, la mirada inquisitiva i penetrant malgrat la forta miopia, el gest i la veu de qui ha nascut per a dirigir, sempre amb un projecte entre mans. Certament, aquesta no era pas la imatge d'un corredor de Biologia, com ell mateix s'havia intitulat, sinó la d'un apassionat i tenaç lluitador a l'encaç d'un ideal nobilíssim.

Avui, en dir-li el nostre adéu definitiu, veiem ben clar que ningú amb més mèrit que Leandre Cervera i Astor pot ésser erigit com a símbol i a tall d'estímul de tots els qui treballen i breguen per la cultura de llur país.

